गौरवभिया नोक्ताः ॥ * ॥ ततो ध्यायेत् ।
"उद्यत्कोटिदिवाकराभमनिशं शङ्खं गदां पङ्कजं
चक्रं बिभ्रतमिन्दिरावसुमतीसंशोभिपार्श्वद्वयम् ।
कोटीराङ्गदहारकुण्डलधरं पीताम्बरं कौस्तुभो-
द्दीप्तं विश्वधरं स्ववक्षसि लसच्छ्रीवत्सचिह्नं भजे ॥"
एवं ध्यात्वा मानसैः संपूज्य शङ्खस्थापनं कुर्य्यात् । तत्र वैष्णवपात्रं गौतमीये ।
"ताम्रपात्रन्तु विप्रर्षे विष्णोरतिप्रियं मतम् ।
तथैव सर्व्वपात्राणां मुख्यं शङ्खं प्रकीर्त्तितम् ॥
रत्नपात्रञ्च तथा प्रोक्तं स्वर्णं वा राजतं तथा ।
पद्मपात्रं हरेः शुद्धं नान्यत्तत्र नियोजयेत् ॥"
नैवेद्यदाने तु तत्रैव ।
"स्वर्णे वा ताम्रपात्रे वा रौप्ये वा पङ्कजे दले ॥"
आगमकल्पद्रुमे ।
"हैरण्यं राजतं कांस्यं ताम्रं मृण्मयमेव वा ।
पालाशं श्रीहरेः पात्रं नैवेद्ये कल्पयेद्बुधः ॥"
पुरश्चरणचन्द्रिकायाम् । सुवर्णे राजते रैत्ये इत्यादि ॥ * ॥ ततः सामान्यपीठपूजानन्तरं विमलादिशक्तिसहितपीठमन्त्रान्तं पूजां कृत्वा पुनर्ध्यात्वा मूलेन कल्पितमूर्त्तावावाहनादिपञ्चपुष्पाञ्जलिदानपर्य्यन्तं विधाय आवरणपूजां कुर्य्यात् । अग्न्यादिचतुष्कोणेषु दिक्षु च ॐ क्रुद्धोल्काय हृदयाय नमः इत्यादिना पूजयेत् ॥ * ॥ ततः केशरेषु पूर्व्वादि ॐ नमः नं नमः मों नमः भां नमः रां नमः यं नमः णां नमः यं नमः । ततो दलेषु पूर्व्वादिदिक्षु ॐ वासुदेवाय नमः । एवं सङ्कर्षणाय प्रद्युम्नाय अनिरुद्धाय । अग्न्यादिकोणदलेषु ॐ शान्त्यै नमः एवं श्रियै सरस्वत्यै रत्यै । ततः पत्राग्रेषु पूर्व्वादि ॐ चक्राय नमः एवं शङ्खाय गदायै पद्माय कौस्तुभाय मुषलाय खड्गाय वनमालायै । तद्बहिरग्रे ॐ गरुडाय नमः । दक्षिणे ॐ शङ्खनिधये नमः । वामे ॐ पद्मनिधये नमः । पश्चिमे ॐ ध्वजाय नमः । अग्निकोणे ॐ विघ्नाय नमः । नैरृते ॐ आर्य्यायै नमः । वायुकोणे ॐ दुर्गायै नमः । ऐशाने ॐ सेनान्यै नमः । एवं सर्व्वत्र । तद्बहिरिन्द्रादीन् वज्रादींश्च पूजयित्वा धूपदीपौ दत्त्वा नैवेद्यं दद्यात् ॥ * ॥ यथा । नैवेद्यमानीय देवतायै मूलेन पाद्यार्घ्याचमनीयं दत्त्वा फडिति मन्त्रेण नैवेद्यं संप्रोक्ष्य चक्रमुद्रयाभिरक्ष्य यमिति मन्त्रेण दोषसमूहं संशोष्य रमिति दोषं संदह्य वामकरपीयूषधाराभिपूर्णं वमिति मन्त्रेण अमृतीकृत्य मूलमन्त्रमष्टधा जपेत् । ततो वमिति धेनुमुद्रयामृतीकृत्य गन्धपुष्पाभ्यां संपूज्य कृताञ्जलिः सन् हरिं प्रार्थयेत् । अस्य मुखतो महः प्रसवेदिति विभाव्य स्वाहान्तं मूलमुच्चार्य्य नैवेद्ये जलं दद्यात् । ततो मूलमुच्चार्य्य एतन्नैवेद्यं अमुकदेवतायै नमः । ततो नैवेद्यं हस्ताभ्यामुद्धृत्य ॐ निवेदयामि भवते जुषाणेदं हविर्हर इति नैवेद्यं समर्प्य अमुकदेवतायै एतज्जलममृतोपस्तरणमसीति जलं दत्त्वा वामहस्ते ग्रासमुद्रां प्रदर्श्य दक्षिणहस्तेन प्राणादिमुद्राः प्रदर्शयेत् ॥ * ॥ यथा । ॐ प्राणाय स्वाहेति कनिष्ठानामिके अङ्गुष्ठेन स्पर्शयेत् । ॐ अपानाय स्वाहेति तर्ज्जनीमध्यमे अङ्गुष्ठेन स्पर्शयेत् । ॐ व्यानाय स्वाहेति मध्यमानामे अङ्गुष्ठेन स्पर्शयेत् ॐ उदानाय स्वाहेति तर्ज्जनीमध्यमानामा अङ्गुष्ठेन स्पर्शयेत् । ॐ समानाय स्वाहेति सर्व्वाङ्गुलीरङ्गुष्ठेन स्पर्शयेत् । ततः अङ्गुष्ठाभ्यामनामिकाग्रं स्पृशन् ओं नमः पराय अन्तरात्मने अनिरुद्धाय नैवेद्यं कल्पयामीति नैवेद्यमुद्रां प्रदर्श्य मूलमुच्चार्य्य अमुकदेवतां तर्पयामीति चतुर्द्धा संतर्प्य अमुकदेवतायै एतज्जलममृतापिधानमसि इति जलं दत्त्वा आचमनीयादिकं दद्यात् ॥ * ॥ वैष्णवे तु नैवेद्यदाने सर्व्वत्रायमेव विधिः । ततः सामान्यपूजापद्धत्युक्तक्रमेण विसर्ज्जनान्तं कर्म्म समापयेत् । अस्य पुरश्चरणं षोडशलक्षजपः । तथा च ।
"विकारलक्षं प्रजपेन्मनुमेनं समाहितः ।
तद्दशांशं सरसिजैर्जुहुयान्मधुराप्लुतैः ॥"
इति तन्त्रसारः ॥
उक्तविष्णुपूजा आह्निकतत्त्वादौ द्रष्टव्या ॥ * ॥ शिवस्याष्टमूर्त्तिपूजानन्तरं तत्रैव विष्णोरष्टमूर्त्तिपूजा यथा,—
"कृता पूजा मया देवि अष्टमूर्त्तेः शिवस्य च ।
यथा हि परमेशानि तच्छृणुष्व वरानने ॥"
इत्युपक्रम्य ।
"कृत्वा पूजां महेशानि कुण्डल्या वाग्भवेन ।
अष्ट विष्णोर्म्महेशानि नामानि शृणु कामिनि ॥
उग्रं विष्णुं महाविष्णुं ज्वलन्तं संप्रतापनम् ।
नृसिंहं भीषणं भीमं मृत्युमृत्युं प्रकीर्त्तितम् ।
एतान् विष्णून् महेशानि यथा संपूज्य तच्छृणु ॥
वसुखादिक्रमाद्देवि पूजयेद्विष्णुमव्ययम् ।
तन्मन्त्रं शृणु चार्व्वङ्गि प्रणवारं वरानने ॥"
ॐ उग्राय विष्णवे नमः । ॐ महाविष्णवे नमः । ॐ ज्वलन्ताय विष्णवे नमः । ॐ संप्रतापनाय विष्णवे नमः । ॐ नृसिंहाय विष्णवे नमः । ॐ भीषणाय विष्णवे नमः । ॐ भीमाय विष्णवे नमः । ॐ मृत्युञ्जयाय विष्णवे नमः ।
"इति पूजां महेशानि कृत्वा हि परमेश्वरि ।
विष्णुस्नानं मया प्रोक्तं सर्व्वशक्तिसमन्वितम् ॥"
इति निर्व्वाणतन्त्रे ७ पटलः ॥
तस्य नमस्कारस्तत्फलादिश्च यथा,—
सूत उवाच ।
"मुक्तिहेतुमनाद्यन्तमजमव्ययमक्षयम् ।
यो नमेत् सर्व्वलोकस्य नमस्यो जायते नरः ॥
विष्णुमानन्दमद्वैतं विज्ञानं सर्व्वगं प्रभुम् ।
प्रणमामि सदा भक्त्या चेतसा हृदयालयम् ॥
योऽन्तस्तिष्ठन्नशेषस्य पश्यतीशः शुभाशुभम् ।
तं सर्व्वसाक्षिणं विष्णुं नमस्ये परमेश्वरम् ॥
साध्विनापि नमस्कारप्रयुक्तश्चक्रपाणये ।
संसारमूलवर्गाणामुद्वेजनकरो हि सः ॥
धन्ये स्फुरज्जलधरोदरचारुकान्ते
लोकाधिकारिपुरुषे परमेऽप्रमेये ।
एकोऽपि चारुगुणमात्रकृतप्रणामः
सद्यः श्वपाकमपि शोधयितुं समर्थः ॥
प्रणम्य दण्डवद्भूमौ नमस्कारेण योऽर्च्चयेत् ।
स यां गतिमवाप्नोति न तां क्रतुशतैरपि ॥
दुर्गसंसारकान्तारापारमभिधावताम् ।
एकः कृष्णनमस्कारः अस्ति तीरस्य देशकः ॥
आसीनो वा शयानो वा तिष्ठन् वा यत्र तत्र वा ।
नमो नारायणायेति मन्त्रैकशरणो भवेत् ॥
नारायणेति शब्दोऽस्ति वागस्ति वशवर्त्तिनी ।
तथापि नरके घोरे पतन्तीति किमद्भुतम् ॥
चतुर्मुखायुर्यदि कोटिवक्त्रो
भवेन्नरः कोऽपि विशुद्धचेताः ।
सर्व्वे गुणानामयुतैकदेशं
वदेन्न वा देववरस्य विष्णोः ॥
व्यासाद्या मुनयः सर्व्वे स्तुवन्तो मधुसूदनम् ।
मतिक्षयान्निवर्त्तन्ते न गोविन्दगुणक्षयात् ॥
अवशेनापि यन्नाम्नि कीर्त्तिते सर्व्वपातकैः ।
पुमान् विमुच्यते सद्यः सिंहत्रस्तैर्मृगैरिव ॥
सकृदुच्चरितं येन हरिरित्यक्षरद्वयम् ।
बद्धः परिकरस्तेन मोक्षाय गमनं प्रति ॥
स्वप्नेऽपि नामस्मृतिरादिपुंसः
क्षयं करोत्यक्षयपापराशिम् ।
प्रत्यक्षतः किं पुनरत्र पुंसां
संकीर्त्तिते नाम्नि जनार्द्दनस्य ॥
नमः कृष्णाच्युतानन्त वासुदेवेत्युदीरितम् ।
यैर्भावभावितैर्विप्र न ते यमपुरं ययुः ॥
शमायालं जलं वह्नेस्तमसो भास्करोदयः ।
शान्तिः कलेरघौघस्य नामसंकीर्त्तनं हरेः ॥
न नाकपृष्ठगमनं पुनरायाति लक्षणम् ।
न जपो वासुदेवेति मुक्तिबीजमनुत्तमम् ॥
गच्छतां दूरमध्वानं तृष्णामूर्च्छितचेतसाम् ।
पाथेयं पुण्डरीकाक्षनामसंकीर्त्तनामृतम् ॥
नम इत्येव यो ब्रूयात्तद्भक्तः श्रद्धयान्वितः ।
तस्याक्षयो भवेल्लोकः श्वपाकस्यापि शौनक ॥
संसारसर्पदष्टस्य निर्व्विषैकभेषजम् ।
कृष्णेति वैष्णवं मन्त्रं जप्त्वा मुक्तो भवेन्नरः ॥
ध्यायन् कृते यजन् यज्ञैस्त्रेतायां द्वापरेऽर्च्चयन् ।
यदाप्नोति तदाप्नोति कलौ संकीर्त्त्य केशवम् ॥
नूनं तत्कण्ठशालूकमथवा प्रतिजिह्विका ।
रोगाधारा न सा जिह्वा या न वक्ति हरेर्गुणान् ॥
कुचैलेन किं तस्य काश्या वा शान्तिकेन वा ।
जिह्वाग्रे वर्त्तते यस्य हरिरित्यक्षरद्वयम् ॥
विज्ञातदुष्कृतसहस्रसमावृतोऽपि
श्रेयः परन्तु परिशुद्धिमभीप्समानः ।
स्वप्नान्तरेऽपि किल योनिभयं न पश्ये-
न्नारायणस्तुतिकथापरमो मनुष्यः ॥"
इत्यादि गारुडे नारायणभक्तिनमस्कारो नाम २३९ अध्यायः ॥ * ॥